

VIII. ASC 2024 / FALL CONGRESS

**Collaboration as a Basis for the Development
and
Modernization of Society**

FULL TEXTS BOOK / TAM METİNLER KİTABI

EDITORS

Prof. Dr. Bakhtiorjon Bakirovich AKBARALIYEV

Prof. Dr. Ufuk KARADAVUT

Prof. Dr. Manzura YUNUSOVA

Prof. Dr. Muhammad ASHFAQ

Prof. Dr. Nasiba NORALIYEVA

Prof. Dr. Azizbek EGAMBERDIEV

Dr. Logaiswari INDIRAN

Dr. Talha TURHAN

Dr. Cumali YAŞAR

BAT ACADEMY

Collaboration as a Basis for the Development and Modernization of Society

FULL TEXTS BOOK / TAM METİNLER KİTABI

September

18-20, 2024

Hosted by

Andijan State University in Andijan, Uzbekistan

BAT ACADEMY

Printing, publishing and sales rights of this book belong to Bat Akademi Publications All rights reserved. The entire book, chapter / chapters cannot be reproduced, distributed, printed and kept in computer environment by electronic, optical, mechanical or other means without permission of Bat Akademi Publications. All responsibility for the articles published in this book belongs to the author(s)

Editors :

Prof. Dr. Bakhtiyorjon Bakirovich AKBARALIYEV

Prof. Dr. Ufuk KARADAVUT

Prof. Dr. Manzura YUNUSOVA

Prof. Dr. Muhammad ASHFAQ

Prof. Dr. Nasiba NORALIYEVA

Prof. Dr. Azizbek EGAMBERDIEV

Dr. Logaiswari INDIRAN

Dr. Talha TURHAN

Dr. Cumali YAŞAR

Design Osman Yılmaz

1 st Edition **Nowember - 2024**

E - ISBN **978-625-94351-6-9**

Address Batman Üniversitesi Batı Raman Kampüsü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Batman/TÜRKİYE

VIII. ASC 2024 / FALL CONGRESS

Collaboration as a Basis for the Development and Modernization of Society

FULL TEXTS BOOK / TAM METİNLER KİTABI

EDITORS

**Prof. Dr. Bakhtiorjon Bakirovich AKBARA-
LIYEV**

Prof. Dr. Ufuk KARADAVUT

Prof. Dr. Manzura YUNUSOVA

Prof. Dr. Muhammad ASHFAQ

Prof. Dr. Nasiba NORALIYEVA

Prof. Dr. Azizbek EGAMBERDIEV

Dr. Logaiswari INDIRAN

Dr. Talha TURHAN

Dr. Cumali YAŞAR

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILAR
JAMOASINI SHAKLLANTIRISH BOSQICHLARI**
*ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОЛЛЕКТИВА УЧАЩИХСЯ В
НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ*
**STAGES OF FORMING A TEAM OF STUDENTS IN PRIMARY
CLASSES**

Andijon davlat pedagogika instituti
Boshlang'ich ta'lim metodikasi kafedrası o'qituvchisi
Raximova Moxinora Xoshimjanovna
ORCID ID : 0009-0006-9416-0620
Email: alinematjonov4@gmail.com
Tel: +99890 524 4944

Annotatsiya

Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda o'quvchilar jamoasini shakllantirish bosqichlari haqida so'z boradi. Jamoa — bu kishilardan iborat guruh demakdir. Zamonaviy talqinda «jamo» tushunchasi ikki xil ma'noda ishlatiladi. Jamoa deganda, birinchidan. kishilarning istalgan tashkiliy guruhi (masalan, ishlab chiqarish jamoasi. korxona jamoasi, xo'jalik jamoasi va h.k.), ikkinchidan, yuqori darajada uyushtirilgan guruh tushuniladi. Chunonchi, o'quvchilarning birlashmasi o'ziga xos muhim belgilarga egadir. Quyida jamoa va lining xususiyatlari borasida so'z yuritamiz.

Kalit so'zlar: jamoa, jamoasini shakllantirish bosqichlari, tashkiliy guruh

Аннотация

В данной статье говорится об этапах формирования коллектива учащихся начальных классов. Коллектив – это группа людей. В современной трактовке понятие «сообщество» употребляется в двух разных значениях. Коллектив первая. любая организационная группа людей (например, производственный коллектив, коллектив предприятия, экономический коллектив и т. д.), во-вторых, понимается высокоорганизованная группа. Например, объединение студентов имеет свои важные особенности. Ниже мы поговорим о характеристиках коллектива

Ключевые слова: коллектив этапы формирования коллектива организационная группа

Abstract

This article talks about the stages of forming a team of students in primary grades. A team is a group of people. In the modern interpretation, the concept of “community” is used in two different meanings. The team is the first. any organizational group of people (for example, a production team, an enterprise team, an economic team, etc.), secondly, a highly organized group is understood. For example, the association of students has its own important characteristics. Below we will talk about the characteristics of the team and the league.

Key words: collective stage formation collective organization organization group

Kirish

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-sentabrdagi "Xalq ta'limini boshqarish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-5538-son Farmoniga¹ ko'ra uzluksiz ta'lim tizimi mazmunini sifat jihatidan yangilash, shuningdek professional kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish ko'rsatilib o'tilgandir va har bir o'qituvchi o'z faoliyatlarida o'quvchilar jamoasi bilan ishlashlariga zamin yaratadi.

Jamoa lotincha «kollektivus» so'zidan olingan bo'lib yig'ilma, birlashma, guruh ma'nolarini anglatadi, O'zbeklarda jamoa azaldan ijtimoiy birlikni anglatib kelgan. Odamlarning jamoa bo'lib yashashi zaruriyatini Suqrot, Platon, Aristotel, Markaziy Osiyo mutafakkirlari Forobiy, Beruniy, Ulug'bek, Alisher Navoiy va boshqalar ilmiy asoslab berganlar. Ayniqsa, buyuk faylasuf olim Abu Nasr Forobiy o'zining asarlarida jamoa bo'lib yashashga tabiiy moyillik inson turmush tarzining mazmunini tashkil etishini uqtiradi. Forobiy bu haqda quyidagi fikr-mulohazalarni bayon etgan: «Har bir inson o'z tabiati bilan shunday tuzilganki, u yashash va oliy darajadagi etuklikka erishmoq uchun ko'p narsalarga muhtoj bo'ladi, u bir o'zi shunday narsalarni qo'lga kiritmaydi, ularga ega bo'lish uchun odamlar jamoasiga ehtiyoj tug'iladi. SHu sababli yashash uchun zarur bo'lgan, kishilarni bir-biriga etkazib beruvchi va o'zaro yordamlashuvchi ko'p kishilarning birlashuvi orqaligina odam o'z tabiati bo'yicha intilgan etuklikka erishishi mumkin. Bunday jamoa a'zolarining faoliyati bir-butun holda ularning har biriga yashash va etuklikka erishuv uchun zarur bo'lgan narsalarni etkazib beradi. SHuning uchun inson shaxslari ko'paydilar, natijada inson jamoasi vujudga keldi»². Jamoa odamlar maqsad-manfaatlarining umumiyliigi, o'zaro hamkorlik qilishlari zarurligi, mehnat va maishiy hayotiy faoliyatlari yo'nalganligi zaminida o'zaro birgalikda harakat qilishlarini taqozo etishdan vujudga keladi. «Jamoa» tushunchasi ikki xil ma'noda ishlatiladi. Birinchidan, jamoa bu bir necha kishilarning muayyan maqsad yo'lida birlashuvidan iborat tashkiliy guruhi tushuniladi. Ikkinchidan, jamoa bu yuqori darajada uyushtirilgan guruh tushuniladi. Chunonchi, o'quvchilar jamoasi yuqori darajada uyushtirilgan birlashma hisoblanadi.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

O'quvchilar jamoalarini tuzish guruhlarda, sinflarda turli farqlar bilan amalga oshiriladi. Shuning uchun barcha sinflar uchun bir xildagi yo'l-yo'riqlami belgilab bo'lmaydi. Ayniqsa, boshlang'ich, V va IX sinflarda o'quvchilar jamoasini tashkil etish va jipslashtirish katta qiyinchiliklar tug'diradi. Bu sinflarda ko'pincha o'quvchilar tarkibi mutloq yangi yoki qisman o'zgaradi. Shunday ekan, o'quvchilar jamoasini yangidan tuzishga to'g'ri keladi. VI-VII sinflarda o'quvchilar faollari kengayib boradi. Ular ko'proq jamoatchilik ishlarida qatnashadilar, o'zlarining axloqiy tajribalarini boyitadilar, mehnat qilish malakalari va ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Sinf rahbari quyi va o'rta sinflarda bu ishlarni amalga oshirishda bolalar va o'smirlar uyushmasiga, yuqori sinflarda «Yoshlar ittifoqi yetakchisi» yordamiga tayanadi. Sinf jamoasini jipslashtirish yo'llari:

1. Jamoatchilik topshirig'i berish.
2. Sinf faollarini to'g'ri tanlash.
3. O'quvchilarni istiqbolga chorlash.
4. Sinfdagi ijobiy an'analarni qaror toptirish.

1 O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-sentabrdagi "Xalq ta'limini boshqarish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-5538-son Farmoni

2 Абу Наср Фаробий. Фозил одамлар шахри. – Т.: А.Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 1993.

5. O'quvchilarga yagona talablar qo'yish.

Jamoatchilik topshirig'i. Jamoa bo'lib ishlash, amaliy faoliyat ko'rsatish sinf jamoasini jipslashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu faoliyat sinf jamoasi hayotini mazmundor va qiziqarli qiladi. Sinfidagi barcha o'quvchilarga, hatto qoloq, inti-zomi bo'sh o'quvchilarga ham jamoat topshirig'i berish kerak. Bu bolalami mehnatsevarlik, tejamkorlik va tartib-intizomga o'rgatadi.

Sinfidagi faollarni aniqlash. Sinf rahbari dastlabki kunlarda-noq o'quvchilarni jamoat topshiriqlari orqali kuzatib boradi. Ular ichidan faol bolalami tanlab oladi. Shunday ongli, tashabbuskor, tashkilotchi, a'lochi o'quvchilardan sinf faollarini saylaydi. Jamoat ishini faqat faollar zimmasiga emas, balki barcha o'quvchilar orasida taqsimlash maqsadga muvofiqdir.

O'quvchilarni istiqbolga chorlash. Istiqbol - bu yorqin, qiziqarli va quvonchli voqealar manzilidir. Sinfda yorqin va jozibador istiqbollarning bo'lmashligi, bu jamoada bir xillik va zerikarli holatlar keltirib chiqaradi.

Jamoaning vujudga kelish uchun to'rt bosqich zarur. Jamoaning shakllanish bosqichlarida dastlab o'qituvchi butun guruhga talab qo'yadi hamda mazkur jarayonda jamoa faollarining shakllanishiga alohida e'tibor qaratadi. Navbatdagi bosqichda muayyan darajada shakllangan jamoa faollari (aktiv) jamoa a'zolari oldiga ma'lum talablarni qo'yadi. Uchinchi bosqichda esa jamoa umumiy holda jamoaning har a'zosidan muayyan tarzda faoliyatni olib borishni talab qiladi. So'nggi (to'rtinchi) bosqichda esa jamoaning har bir a'zosi o'z oldiga mustaqil ravishda jamoa manfaatlarini ifoda etuvchi talabni qo'yish layoqatiga ega bo'ladi.

Sinf jamoasini tashkil etish va uni tarbiyalash.

Quyida jamoa va lining xususiyatlari (belgilari) borasida so'z yuritamiz.

Jamoa va jamoa orqali tarbiyalash — tarbiya tizimida muhim ahamiyatga ega bo'lgan tamoyillardan biridir. Shaxsni shakllantirishda jamoaning yetakchi rol o'ynashi to'g'risidagi fikr pedagogika fanining ilk rivojlanish davridayoq bildirilgan. Jamoada lining a'zolari o'rtasidagi munosabatning alohida shakli yuzaga keladi, bu esa shaxsning jamoa bilan birgalikda rivojlanishini ta'minlaydi. Lekin liq qanday guruhni ham jamoa deb hisoblab bo'lmaydi. Jamoa bir qator belgilarga egadirki, mazkur belgilar jamoani kishilarning yetari darajada uyushgan har qanday guruhidan ajratib turadi. Jamoa ijtimoiy jamiyatning bir qismi hisoblanib, unda ijtimoiy hayot va kishilik munosabatlarining barcha me'yorlari o'z ifodasini topadi. Zero, jamoa jamiyatdagi mavjud munosabatlar tizimida namoyon bo'lar ekan, jamoa va ijtimoiy jamiyat maqsadi, intilishda o'zaro birlik, uzviy maqsadga muvofiq tashkil etiladi. Shu bois jamoa hayotining bir (yagona) maqsadga qaratilganligi va ijtimoiy-g'oyaviy yo'nalganligi uning yetakchi belgisi sanaladi.

Har bir jamoa boshqa jamoalar bilan uzviy bog'liq bo'ladi. Uning har bir a'zosi jamiyat ijtimoiy faoliyatini tashkil etish jarayonida o'z jamoasi bilan birgalikda ishtirok etadi. Jamoani tushunish, uni his etish hamda shaxsni shakllantirishdagi o'rni va rolini to'g'ri baholay olish umumiy va xususiy (shaxsiy) maqsadning qiziqishi, ehtiyoj va faoliyatning birligini namoyon etib, bo'linishga yo'l qo'ymaydi.

Har bir jamoa o'zini o'zi boshqarish organiga ega va umummilliy jamoaning uzviy qismi sanaladi. Shuningdek, u maqsadning birligi va tashkil qilish xususiyatlari orqali umummilliy jamoa bilan bog'lanadi. Ijtimoiy jamiyatning ehtiyojini qondirishga yo'naltirilgan birgalikdagi faoliyat jamoaning navbatdagi muhim xususiyatlaridan biridir. Jamoa faoliyatining ijtimoiy-g'oyaviy yo'nalishi ham jamoaning faoliyati mazmunida o'z aksini topishi muhim ahamiyatga egadir. Jamoa xususiyatini aniqlashda kishilar guruhning yagona ijtimoiy tizimini o'rnatishdagi usuli, ya'ni jamoani tashkil qilish usuli ham muhim hisoblanadi. Pedagogik jihatdan maqsadga muvofiq tashkil etilgan jamoa faoliyati natijasida jamoa a'zolari o'rtasida ishchanlik, bir-biri uchun g'amxo'rlik, o'zaro yordam, jamoa manfaati uchun javobgarlik hissi qaror topadi.

Birgalikdagi faoliyat umumjamiyat ishi uchun mas'uliyat hissini uyg'ota borib, jamoa a'zolarini bir-biriga yaqinlashtiradi, jamoaga mansublik hissining paydo bo'lishiga ko'maklashadi, jamoa bilan munosabatda bo'lish ehtiyojini oshiradi. Jamoa a'zolari orasida o'zaro yaqinlik, hissiy birlik (bir-birini yoqtirish) yuzaga keladi. Ushbu munosabat ko'pincha o'z-o'zidan paydo bo'ladi hamda ular pedagogik ta'sir ko'rsatish uchun qo'l keladi.

Ruhiy va hissiy jamoa a'zolarining birgalikdagi faoliyatining mazmuniga, ular orasidagi hosil bo'lgan ishchanlik faoliyatining xarakteriga bevosita bog'liqdir. Jamoaning rasmiy (ishchanlik) va norasmiy (hissiy) tuzilishini bir-biridan farqlash lozim. Jamoaning rasmiy tuzilishi deganda, jamoa faoliyatining turli ko'rinishlarini amalga oshirish uchun zarur bo'ladigan tashkiliy jihatlari ko'zda tutiladi. Mazkur tuzilma, bir tomondan, jamoa a'zolari qo'shilgan ishchanlik munosabatlarni ifoda etsa, ikkinchi tomondan, rahbarlik vazifasini bajaruvchi tarbiyachilar hamda jamoa a'zolari o'rtasidagi mavjud boshqarish munosabatlari mazmunini ifoda etadi. Norasmiy tuzilma jamoaning barcha a'zolari o'rtasidagi shaxslararo ma'naviy-psixologik munosabatlarning umumiy tizimi va mikrogruhini tashkil qiluvchi ayrim a'zolar o'rtasidagi tanlash munosabatlari mazmunini ifodalaydi. Jamoaning har bir a'zosi mavjud munosabatlar tizimida u yoki bu o'rinni egallaydi. Tarbiyalanuvchi shaxsning jamoadagi o'rni uning shakllanish jarayoniga ta'sir ko'rsatadi. Maktab yoki sinfdagi rasmiy va norasmiy tuzilmalar bir-biriga muvofiq bo'lganda, jamoaning rasmiy yetakchilari norasmiy munosabatlar tizimida ko'zga ko'ringan o'rinni egallagan holdagina u chinakam jamoa bo'la oladi. Shuningdek, norasmiy guruhlar (mikrogruhlar) umumjamoa ijtimoiy manfaatlari uchun kurashuvchi guruhlar bo'lgandagina, jamoa o'zini o'zi chinakam jamoa tarzida namoyon etishi mumkin.

Yashash joylarida o'zaro birikkan bolalar guruhlar qanchalik ahil va inoq munosabat zaminidan tashkil topgan bo'lmasin, haqiqiy jamoa bo'la olmaydi. Chinakam jamoa ijtimoiy ahamiyatga moyillik faoliyatini tashkil eta olishi, jamoa a'zolari o'rtasida ijtimoiy ahamiyati faoliyat, maqsad, ishchanlik xarakteridagi aloqa va munosabatlarni o'rnatish olishi lozim. Jamoaning majburiylik belgisi unga pedagogik rahbarlikning bo'lishidir.

TADQIQOT NATIJALARI

Shunday qilib, jamoa kishilarning shunday muayyan guruhi bo'lib, u ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan umumiy maqsad hamda mazkur maqsadni amalga oshirish uchun yo'naltirilgan faoliyatni tashkil etadi. Ushbu guruh a'zolari o'zaro birlik, a'zolarining munosabatlar jarayonidagi tengligi asosida unga rahbarlik qilish va bir-biriga bo'ysunish, shuningdek, jamoa oldidagi javobgarligi asosida muayyan faoliyatni olib boradilar.

Jamoa va uni shakllantirish — pedagogik faoliyatning maqsadi hisoblanadi. Ayni ko'rsatkich uni shakllantirish vositasi bo'lib, uning yordamida jamoaning barcha yoki har bir a'zosini tarbiyalash yaxshi samara beradi.

O'quvchilar jamoasini shakllantirishga yordam beruvchi shart-sharoitlar. Jamoaning yetakchi tarbiyaviy vazifasi. Shaxsni liq tomonlama tarbiyalash, unda ijobiy sifatlarni hosil qilib, mustahkam hayotiy pozitsiyani qaror toptirishdan iboratdir. Umumiy o'rta ta'lim hamda yangi turdagi ta'lim muassasalarida jamoani shakllantirish mas'uliyatli vazifa sanaladi. Maktab jamoasi tarkibida eng barqaror bo'lg'in, bu — sinflar jamoalari sanaladi. Sinf jamoasida o'quvchilarning asosiy faoliyati o'qishdir. Aynan sinf jamoasida o'quvchilar o'rtasida mustahkam shaxslararo aloqa va munosabatlar tarkib topadi. Shu bilan birga, sinf jamoasi o'z negizida maktab jamoasining shakllanishi uchun o'ziga xos poydevor vazifasini bajaradi. Maktab jamoasi tarkibida o'quvchilar jamoasi asosiy qismni tashkil etadi. O'quvchilar jamoasi — bu ijtimoiy ahamiyatli tashkil etish, shuningdek, umumiy saylov organlari va umumiy javobgarlik, barcha a'zolarining huquq va burchlari tengligi asosidagi o'zaro birlikka ega o'quvchilar guruhidir.

O'quvchilar jamoasi pedagog tarbiyachilar hamda bolalardan iborat jamoaning murakkab birlashmasi,

o'zini o'zi nazoral, o'zini o'zi boshqaruv jarayonini tashkil etuvchi mustaqil tizim, shuningdek, o'zining psixologik muhitiga, an'analariga ega guruh hisoblanadi.

Jamoaning o'ziga xos xususiyatlari. Yuksak darajada uyushtirilgan jamoa o'zida bir necha xususiyat (belgi)larni namoyon etadi. Ular quyidagilar: Jamoani shakllantirish muayyan qonuniyatlarga bo'ysunadigan uzoq muddatli, murakkab jarayondir. Jamoaning vujudga keiishi uchun to'rt bosqich zarur. Jamoaning shakllanish bosqichlarida, pedagog dastlab butun guruhga talab qo'yadi, so'ngra jamoa faollari, jamoa a'zolariga talab qo'yadi, so'ngra butun jamoa alohida shaxsdan muayyan tarzda faoliyat olib borishini talab qiladi va nihoyat, shaxs o'ziga o'zi talabni quyidagicha bayon etishi mumkin:

Qo'yilayotgan talablar mazmunidagi farq jamoa rivojlanishi bosqichini aniqlovchi yorqin tashkil ko'rsatkichi sanaladi. Jamoaning amaliy faoliyati mazmuni jamoa a'zolarining xulq-atvori, axloqiy kamolot darajasini ko'rsatuvchi muhim belgilar sifatida namoyon bo'ladi. Jamoani shakllanirishda uning hayotini belgilovchi ichki jarayonning mohiyatini inobatga olish zarur. Jamoaning shakllanish bosqichlarini belgilash shartli hisoblanadi, chunki jamoa chegara yoki oraliqqa ega emas. Shunga qaramay, pedagogik nuqtayi nazardan jamoaning shakllanish ini bosqichlarga ajratish juda muhimdir. Bolalar jamoasini rivojlanish bosqichlariga ajratish muhimdir. Bolalar jamoasi rivojlanishning har bir ta'sir ko'rsatish shakl va metodlarini tanlash imkonini beradi.

Jamoa rivojlanishining birinchi bosqichi. Mazkur bosqichda talab faqat pedagoglar tomonidan qo'yiladi. Bu jamoa rivojlanishining boshlang'ich nuqtasidir. Ushbu davrdagi jamoa hali tarbiyalovchi jamoa bo'lmay, balki «tashkil etuvchi birlik» (sinf guruhi) dir. Tarbiyalanuvchilar talablar qo'yilishiga e'tiborsiz qarashadi. Jamoa a'zolarining uzluksiz ijodiy faoliyatni tashkil qilish va ularni muayyan (yagona) maqsad atrofida birlashtirishga erishish orqaligina jamoa qaror topadi. Tarbiyalanuvchilarning jamoa faoliyatida ishlirak etishi tufayli, asta-sekin boyib boradigan tajriba, faoliyat natijasini birgalikda muhokama qilish, qilinajak ishlarni rejalashtirish jamoa a'zolarida mas'uliyat, javobgarlik, faoliyat birligi, shuningdek, ishchanlik munosabatining paydo bo'lishiga, tarbiyalanuvchilarda jamoa faoliyatiga nisbatan qiziqish paydo bo'lishiga olib keladi. Bolalarning jamoa faoliyatini tashkil etish borasidagi ma'lumotga ega emasliklari bois, mazkur bosqichda pedagogning asosiy maqsadi jamoa a'zolari oddiy tarzda uyushtirishdan iborat bo'ladi.

Ushbu bosqichda pedagogning talabchanligi, qat'iyligi, izchilligi, murosasizlik va jamoaning barcha a'zolariga talabni bir xil qo'ya olishi asosiy omil hisoblanadi. Bu vaziyatda o'qituvchilik, «hukmdorlik» davri uzoq davom etishi mumkin emasligini, aks holda bir qarashda intizomning vujudga kelganligi ma'lum bo'lsada, guruh a'zolarining faolliklarini rivojlantirish uchun sharoitning mavjud emasligini hisobga olish zarur.

Jamoani shakllantirish bosqichlari va ularning o'ziga xos xususiyatlari. Jamoa hayotining birinchi bosqichida jamoa faoliyatining paydo bo'lishi ushbu davr uchun xarakterli hodisadir. Faollarning tarkib topishi demakdir. Jamoa faoli muayyan guruhning shunday a'zolari, ular jamoa manfaatiga muvofiq tarzda harakat qilishib, pedagog faoliyati va talabiga nisbatan xayrxohlik bilan munosabatda bo'lishadi. Faollar pedagogning yaqin yordamchilari sifatida ish olib boradilar va liderlik qobiliyatlari shakllantiriladi. Liderlik bu- maqsad va vazifalariga erishish yo'lida jamoadagi har bir kishining ijodiy kuch va energiyani to'g'ri sarflashga yo'naltirish hamda ruhlantirish uchun amalga oshiriladigan sa'y harakatlar jarayoni. Liderlik qobiliyatini shakllantirib boorish orqali yoshlarda boshqaruvchanlik va rahbarlikni rivojlantirish bilan bir qatorda, mamlakatimiz taraqqiyotiga o'z hissasini qo'shadigan kadrlar etishib chiqishiga zamin yaratish mumkin¹.

1 Тўрабоева, М. . (2023). ТАЛАБА-ЁШЛАРДА ЛИДЕРЛИК ҚОБИЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ. Наука и инновация, 1(22), 88–89. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/si/article/view/20705>

Jamoa rivojlanishining ikkinchi bosqichi. Ushbu bosqich jamoa faolining pedagog talabini qo'llab-quvvatlashi hamda, o'z navbatida, uning o'zi bu talablarni jamoa a'zolari zimmasiga qo'yishi bilan tavsiflanadi. Kndilikda pedagog jamoada paydo bo'lgan va u bilan bog'liq muammo, masalalarni yolg'iz o'zlari hal qilmaydi. Jamoa faoli bilan maxsus tarbiyaviy ish olib borish orqali, bu ishga unijalbetadilar. Jamoa hayotini tashkil qilish usuli murakkablashib boradi, ya'ni jamoa o'zini o'zi boshqarishga o'tadi. Tarbiyalanuvchilar amaliy faoliyatning doimiy ravishda murakkablashib borishi — mazkur davrning muhim xususiyati sanaladi. Ikkinchi bosqichda jamoaning muhim ishlarining o'qivchilar tomonidan mustaqil rejalashtirilishi, tadbirlarni o'tkazishga tayyorgarlik, uni o'tkazish hamda faoliyat natijalarini muhokama qilish jamoa faoliyatining ijodiy xususiyatini ko'rsatuvchi omillar sanaladi. Jamoada mustaqil faoliyatning yuzaga kelishida jamoa faollarining roli beqiyosdir. Ammo jamoa faolining jamoa a'zolari o'rtasida hurmat qozona olishi, namuna bo'lishi, o'z burchini aniq va puxta bajarishi hamda o'z mavqelarini suiiste'mol qilmasliklari juda muhimdir. Bu o'rinda A.S. Makarenko jamoa faoligi nisbatan «jamoa vijdoni», deya bergan ta'rifini eslab o'tish joizdir. Jamoa faoli birmuncha imtiyozlar (huquqlar)ga ega bo'lsa-da, ayni paytda uning o'ziga ham oshirilgan talablarning qo'yilishi maqsadga muvofiqdir. Jamoa rivojlanishning bu bosqichida to'xtab qolishi mumkin emas, chunki faoliyat ko'rsatayotgan kuch jamoaning bir qismigina, xolos. Bordi-yu, jamoaning rivojlanishi ushbu bosqichda to'xtatib qolinsa, jamoa faolini guruhning boshqa a'zolari bilan qarama-qarshi qo'yish xavli tug'ilishi mumkin. Bu bosqichda jamoaning barcha a'zolari faol faoliyatga o'tishi zarur sanaladi. Jamoa rivojlanishining uchinchi bosqichi jamoa faoliyatida anchagina sermahsul hisoblanadi. A.S. Makarenkoning aniqlashicha, bu davrda butun jamoa «ayrim o'zini chetga olib qoluvchi, injiq shaxs»larga talab qo'ya boshlaydi. Bunga endilikda faqat faollar emas, balki uning butun a'zolari qiziqadi. Jamoa hayotidagi uchinchi bosqich ijtimoiy fikr mavjudligi bilan ifodalanadi. Pedagog mazkur yo'nalishda maqsadga muvofiq va izchil ish olib borgan sharoitdagina ijtimoiy fikrni shakllantirishga erishishi mumkin.

Shu maqsadda u yoki bu tadbir rejasini, jamoaning birgalikdagi faoliyatini, uning a'zolari xatti-harakati jamoa bo'lib muhokama qilinadi. Turli mavzularda suhbatlar va ma'ruzalar uyush-tirilib, o'quvchilar o'rtasida samarali axborotvositalari yordamida ijtimoiy-g'oyaviy, axloqiy, estetik, ekologik, huquqiy-iqtisodiy va boshqa bilimlar targ'iboti tashkil etiladi. Pedagog jamoa a'zoarining birgalikdagi faoliyatini tashkil etar ekan, jamoa a'zoarining o'zaro munosabatlarini shakllantirishga ta'sir ko'rsatadigan shakl va metodlardan foydalaniladi. Jamoa o'zining har bir a'zosida ijtimoiy ahamiyatli faoliyatni maqsadga muvofiq ravishda shakllantirib borish, jamoa a'zolari orasida barqaror insoniy munosabatlarning tarkib topishiga yordam beradi. Jamoada barqaror insoniy munosabatlarning yuzaga kelishi sababi, uning a'zoarining yuksak aqliy mazmunga ega bo'lgan ishlarni tashkil etishda faol ishtirok etishining samarasidir. Jamoa rivojlanishining uchinchi bosqichida ko'rsatib o'tilgan xususiyatlar shundan dalolat beradiki, ushbu bosqichda jamoa faoligini emas, balki jamoaning har bir a'zosi bir-birlariga axloqiy mazmundagi talablarni qo'ya boshlashadi. Jamoa rivojlanishining to'rtinchi bosqichi uning barcha a'zolari jamoa oldida turgan talablar asosida o'z-o'zlariga talablar qo'ya olishlari bilan tavsiflanadi. Shuni aytish mumkinki, har bir bosqich jamoa a'zoarining o'z oldiga muayyan talab qo'yishi bilan tavsiflanadi, ammo qo'yilgan har bir talab o'ziga xos yo'nalishi (masalan, o'yindan umuminsoniyat baxti uchun kurashishga intilish o'rtasidagi farq) bilan ajralib turadi.

Xuddi shu jihatdan to'rtinchi bosqich jamoa a'zoarining o'ziga nisbatan yuksak axloqiy talablar qo'ya olishlari bilan ahamiyatlidir. Jamoaning hayoti va faoliyati mazmuni jamoa a'zoarining har biri uchun shaxsiy ehtiyojga aylanadi. Jamoadagi tarbiya jarayoni o'z-o'zini tarbiyalash jarayoniga o'sib o'tadi. Biroq bu ayrim shaxsning yanada rivojlanishida jamoaning tutgan o'rini pasaytirmaydi. To'rtinchi bosqichda amalga oshiriladigan vazifalar ancha murakkab va mas'uliyatlidir. Mazkur bosqichda jamoa oldiga istiqbolli yuksak va murakkab talablar qo'yish uchun qulay sharoit yaratiladi.

MUHOKAMA

O'quvchilar jamoasi ma'suliyat hissini uyg'ota borish, jamoa a'zolarini bir-biriga yaqinlashtirish, a'zolarida jamoaga mansublik hissini paydo bo'lishiga ko'maklashish, jamoa bilan munosabatda bo'lish

ehtiyojini oshiradi. Ushbu munosabat ko'pincha o'z-o'zidan paydo bo'ladi hamda ular o'qituvchi ta'sir ko'rsatish uchun qo'l keladi.

Jamoa a'zolari o'rtasidagi ruhiy birlik mazmuni ular orasida hosil bo'lgan ishchanlik faoliyatining xarakteriga bevosita bog'liqdir. O'quvchilar jamoasi ta'lim jarayonida faoliyatning turli shakllari va turlariga jalb qilish, o'qitishning frontal, guruh va individual shakllarini optimal uyg'unlashtirish, o'qituvchilar va o'quvchilarning birgalikdagi ijodkorligi, hamkorlik, o'zaro yordam va ta'limni insonparvarlik ruhini shakllantirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratadi.¹

XULOSA

Boshlang'ich ta'limda jamoani tashkil etganda o'quvchilar muhitida mavjud bo'lgan haqiqiy guruhlarini tutish, bir-biriga va o'zaro do'stlashadigan bolalarni birlashtirish zarur. Pedagog bu guruhlarini xususiyatlarini ularning yo'nalishi, qiziqishlari, malakasini bilishlari hisobga olish va foydalanish kerak. Jamoa ishni tashkil etishda va amalga oshirishda vazifalarni taqsimlash vaqtida mazkur xususiyatlarini hisobga olish ishining samaradorligini oshiradi. Ikkinchi tomondan bu hol guruhdagi muammolarni jamoaning qiziqishlari sohasiga va jamoaning qiziqishlarini guruhdagi muomila sohasiga olib kiradi. Sinfda tashkil qilingan jamoaning rasmiy (ishchanlik) va norasmiy (hissiy) tuzilishini bir-biridan farqlash lozim. Jamoaning rasmiy tuzilishi deganda jamoa faoliyatining turli ko'rinishlarini amalga oshirish uchun zarur bo'ladigan tashkiliy jihatlari ko'zda tutiladi. Mazkur jihat bir tomondan jamoa a'zolari o'rtasida yuzaga kelgan ishchanlik munosabati mazmunini ifoda etsa, ikkinchi tomondan, rahbarlik vazifasini bajaruvchi ya'ni sardor o'quvchilar tomonidan jamoa a'zolarining xatti-harakatlari va intilishlarini muvofiqlashtirish yo'lida tashkil etilayotgan boshqaruv faoliyati mohiyatini yoritishga xizmat qiladi

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-sentabrdagi "Xalq ta'limini boshqarish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-5538-son Farmoni

2. Абу Наср Фаробий. Фозил одамлар шахри. – Т.: А.Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 1993..

3. Тўрабоева, М. . (2023). Талаба-ёшларда лидерлик қобилиятини ривожлантиришнинг назарий асослари. Наука и инновация, 1(22), 88–89. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/si/article/view/20705>

4. Ta'lim tizimiga konsentrlangan ta'limni integratsiya qilishning zamonaviy pedagogik tendensiyalari <https://zenodo.org/records/13292232> Iminova Hurshida Muxtarovna

5. Ортиков Н. Миллий ва умуминсоний кўдриятлар асосида уқувчи шахсини ахлоққй шакллантириш: Педагогика фанлари доктори.... дисс. - Т., 2000. - 305 б.

6. Эгамбердиева Н. Ижтимоий педагогика. - Т.: Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти, 2009. - 232 б.

7. Куронов М., Курбонниёзова З. Ижтимоий педагогика - Т.: РТМ, 2002.-134

¹TA'LIM TIZIMIGA KONSENTRLANGAN TA'LIMNI INTEGRATSIYA QILISHNING ZAMONAVIY PEDAGOGIK TENDENSIYALARI <https://zenodo.org/records/13292232> Iminova Hurshida Muxtarovna

8. Куронов М. Миллий тарбия. - Т.: Маънавият, 2007. - 240
9. Хайдарова О. Педагогик касбга тайёрлик самараси. // Халқ таълими. — Т., 2004. - №2. - Б.31-33.
10. .Azizxodjaeva N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – Т.: Fan, 2006.
11. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (Organization for Economic Cooperation and Development, OECD) – www.oecd.org/edu/pisa.
12. Ta’lim sifatini baholash bo’yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi veb-sayti: www.markaz.tdi.uz.